

Po ulasku u Muzej zaglušio me zvuk eksplozije. Nesigurno sam pogledala prema stepenicama gdje me s visoka gledao stari televizor na crnom, željeznom postamentu. Treptala sam i zbunjeno gledala u crno-bijele isječke, čas bezazlene kadrove svakodnevnog života, čas prizore kakve viđam na vijestima. Treptala je i televizija meni, svakih pet sekundi. Zaintrigirana i nostalgična gledala sam prizore rata i miksanja bjelanjaka, vijorenje zastave i nasmiješeno dječje lice uokvireno sapunicom. Političko i javno, privatno i intimno isprepleteno je u jednu cjelinu. Dijele isto povijesno vrijeme i prostor. Svijetle i zveče na istom ekranu. Odražavaju se u istom oku i životu. To je mjesto susreta otkuda kreće izložba Sanje Iveković.

Uspinjem se stepenicama gdje me dočeka drugi ekran, u razini mojih očiju, prodorno me gleda mlada Sanja. Crta si strelice po licu. Crnim masnim tragom kao da govori: „usnice rastegni u osmijeh, razvedri čelo, zategni bore“, ali hladno i energično odluči izbrisati te upute sa svog lica. Masira se repetitivnim pokretima i briše strelice ostavljajući crne mrlje po bijelim mekim obrazima. Crno-bijela slika bez zvuka na analognom televizoru je prestala. Ogledala sam se po Muzeju i vidjela mnoge stare televizore. Zujali su autentičnom nostalgijom. Tiho su provocirali. Prikazivali su performanse i videe nastale uglavnom 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća.

Video retrospektiva oživljena u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti progovara o utjecajima masmedija i propagande koju su slušali ljudi u bivšoj Jugoslaviji. Poseban naglasak je na izvanjskoj ljepoti i ženskim standardima onog vremena. Izložba je postavljena poput puzzlea. Svaki rad (video, fotografija, skica na papiru) se međusobno nadovezuje i nadopunjava sliku koju je Iveković vješto, entuzijastično i svjesno izrađivala. Izložba ujedno prikazuje društvenu atmosferu i osobni svijet mlade umjetnice koja preispituje, reže, traži i nalazi prvenstveno sebe. U taj proces uvlači i ljude iz svoje okoline. Otvorenost prema interakciji u performansima *Otvorenje* (1976.) ili *Inter nos* (1978.) pokazuje koliko je Sanji bilo bitno uključiti zajednicu u umjetnički dijalog. Pitanja poput „Kako bi se žena trebala ponašati i izgledati? Kako reklame, novine i televizija utječu na sliku o ženi? Koje poruke odašiljem, a kakve primam? Kako se treba ispravno snimati i prezentirati? Kako i zašto koristiti kameru? Jesam li ja autentična/autentičan?...“, postavlja sebi koliko i drugima. Na taj način stvorila je prostor za razmišljanje i promjene u umjetnosti, video medijima i poimanju ženstvenosti u isto vrijeme. Tu se krije najveća vrijednost rada Sanje Iveković koja je prednjačila u svoje vrijeme s takvim kreativnim zanosom, a aktualna je i danas.

S pojavom društvenih mreža rad Sanje Iveković nije izgubio na važnosti. Problematika kojom se bavila prisutnija je više nego ikada. Vjerojatno ćemo se složiti da su propaganda i ideološka strujanja formirala javno mnijenje u bivšoj Jugoslaviji, ali stvari su se od tada promijenile. Živimo u neoliberalnom društvu koje teži inkluziji. Prihvaćamo novo i drugačije raširenih ruku. „Rušimo stare predrasude i vraćamo dostojanstvo ženama koje to zaslužuju...“, kaže *influencerica* obojene kose, dok stavlja tri kreme, emulziju i masku na lice, korektor, puder i sjajilo, sjenilo, *eyeliner* i duge trepavice, oblači tajice te se snima kako diže utege u teretani, jede proteinske pločice i pijucka vodu iz ekološki prihvatljive, višekratne ambalaže. Ukoliko vam više paše, prethodnu rečenicu možete pročitati i u muškom rodu.

Društvene mreže i mediji promijenili su se s nama. Prilagodljivost je ključna u stvaranju trendova i ideologija. Sveprisutni *kult ljepote* ne jenjava neovisno o političkom režimu i društvenim prilikama. Uvijek će naći način da iskoristi ljudske mane i slabosti. Žena će biti napadana po pitanju njezinog izgleda. Njezina najveća ljepota, ona unutarnja, manifestira se i na vanjštinu te će uvijek biti objektivizirana i srozana na obline ili nasmiješeno lice, ukoliko to ona sama dopusti. Same si pišemo strelice po svom licu, same si ih brišemo, same se snimamo.

To su tri faze koje najčešće svaka žena prođe u svom odrastanju kako bi stvorila svoj stav tj. sliku o sebi samoj. U najmlađoj dobi najlakše podliježemo utjecajima okoline. Vidimo i oponašamo druge u nadi da će nam otkriti tajnu ženstvenosti (majke, prijateljice, učiteljice, trenerice, najpopularnije cure u razredu, pjevačice, glumice itd.). Tada izgledamo poput klauna. Agresivne i neskladne smjernice po licu uvjeravaju nas kako bi trebale izgledati, što bi trebale raditi i što zapravo nikad nećemo dostići. Kada shvatimo da su smjernice krive i pretamne za naše mlado blijedo lice, odlučimo se brisati ih. *Make up* sada ljutito skidamo. To nas ponižava i razočarano se spuštamo u stvarnost – *make down*. Kada smo već shvatile da to ne vodi nigdje, barem ćemo si priuštiti satisfakciju masaže dok nastojimo ispraviti nastali nered. Koliko god se trudile, mrlje prošlosti ostaju na našem licu. Ono što se cijelo vrijeme nije mijenjalo, to je naš pogled. Naše oči ne stare. One i dalje budno gledaju u kameru. Snimamo sami sebe i retrospektivno promišljamo o svojim postupcima. Kada se prihvatimo, izgradimo i naučimo, gledamo kako ćemo svoje iskustvo prenijeti drugima da ne učine istu grešku. Kako prenijeti svoje iskustvo na druge, umijeće je koje čovječanstvo usavršuje od svojih početaka. Priče, legende, pjesme, ples, spomenici, slike, video..., umjetnost.

Sanja Iveković posebna je po svojoj inovativnosti i originalnosti u korištenju novih medija 70-ih godina, no njezin sadržaj univerzalna je tema koja progovara o ljudskom biću u kontekstu društva. Spaja intimno i javno, opće i pojedinačno, političko i osobno.

Polako se spuštam niz stepenice gdje me pozdravlja *Svjetionik*. Izlazim iz crvenog Muzeja te me odmah preplavljuje riječka vrela. Čekam na stanici pokraj velikog svjetlećeg plakata robne marke *Intimissimi*. Dvije mlade, opuštene djevojke u donjem rublju gledaju me s laganim smiješkom. Netko im je crnim markerom nacrtao prostote po grudima i gaćicama. Pitala sam se kad će se promijeniti reklama. Kada će se pobrisati te strelice? Kakve će mrlje ostati? Čije će oči to zamijetiti?

Miriam Volarić, studentica treće godine Likovne pedagogije APURI